

НАРОДНА ОСВІТА НА КОНОТОПЩИНІ У 20-ТІ РР. XX СТ.: ОСОБЛИВОСТІ ТА ТРУДНОЩІ

У статті проаналізовано особливості та труднощі роботи закладів освіти на Конотопщині у 20-ті рр. XX ст. та зроблено висновки про властивість регіоні усіх рис розвитку освіти в УСРР.

Ключові слова: освіта, школа, регіон, розвиток.

Освіта є одним зі стовпів розвитку суспільства. Для того, щоб виховати гідних громадян держави, потрібна розгалужена та досконала система навчальних закладів усіх рівнів. Незважаючи на те, що радянською владою в УСРР робилися голосні заяви про спрямування усіх зусиль на розвиток освіти та підвищення рівня життя учителів, реалії освітньої галузі, особливо на периферії, були невтішними.

Становище навчальних закладів у регіонах є невід'ємною складовою частиною комплексного вивчення розвитку освіти в УСРР. Так само і вивчення становища та особливостей розвитку народної освіти на Конотопщині є невід'ємною частиною процесу становлення радянської системи освіти на Чернігівщині. У нашому дослідженні ми мали на меті виявити та проаналізувати особливості та труднощі розвитку народної освіти на Конотопщині у 20-ті рр. XX ст.

Проблема дослідження розвитку освіти у окремих місцевостях УСРР у перші десятиліття радянської влади є надзвичайно актуальною у контексті розвитку регіональних історичних досліджень. Незважаючи на актуальність обраної теми, вона не вивчена у повній мірі. Історики, переважно, присвячують свої дослідження історії освіти в УСРР, приділяючи незначну увагу окремим регіонам. Зокрема, тут можна назвати роботи Г.І. Ясницького «Розвиток народної освіти на Україні (1921-1932 рр.)», В.В. Липинського «Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-ті роки», В.М. Демченка «Культурне будівництво на Україні за роки радянської влади». Статті, присвячені певним аспектам розвитку освіти Конотопщини, є у науковому доробку Ф.П. Пушкаря.

Після установа радянської влади в Україні почали створюватися структурні елементи управління народною освітою. У губернському масштабі освіту координував губернський відділ народної освіти. У кожному повіті Чернігівської губернії було створено повітові відділи народної освіти, які керували на місцях. Через складну фінансову ситуацію держава не мала можливості утримувати достатній штат службовців і постійно його скорочувала.

Штат Конотопського повітового відділу народної освіти у 1922 р. складався з 12 працівників і був

другим за чисельністю після Чернігівського разом з Глухівським та Ніжинським відділами народної освіти. Для порівняння, решта повітових відділів народної освіти Чернігівської губернії мала наступні штати: Чернігівський – 13 чол., Борзнянський – 10 чол., Городнянський – 10 чол., Глухівський – 12 чол., Козелецький – 10 чол., Кролевецький – 10 чол., Ніжинський – 12 чол., Новгород-Сіверський – 10 чол., Сосницький – 10 чол., Остерський – 10 чол., Шосткинський – 10 чол. [1].

Конотоп ще з часів Російської імперії населяла значна кількість єврейського населення, тому тут, як ніде більше у Чернігівській губернії, проявлялася антирелігійна політика радянської влади. Згідно декрету РНК СРСР від 22 січня 1919 р. «Про відокремлення церкви від держави та школи від церкви», церква відділялася від держави, школа від церкви, а кожний громадянин мав право сповідувати будь-яку віру або не сповідувати жодної. За цим декретом «викладання релігійних віровчень у всіх державних та громадських, а також приватних навчальних закладах, де викладаються загальноосвітні предмети, не припускається» [2]. Тим не менш, громадянам було надано право отримувати знання з релігії приватним способом.

Незважаючи на постанови та декрети уряду, життя у провінції змінювалося повільніше, аніж у столиці. На Конотопщині продовжували працювати хедери – єврейські початкові школи для навчання хлопчиків основам іудаїзму. Тим часом, на початку 20-х рр. XX ст. влада поставила собі за мету боротьбу з клерикалізмом. Навесні 1922 р. за розпорядженням Єврейського бюро, яке працювало у складі повітового відділу народної освіти, у Конотопі були зареєстровані всі хедери та всі вчителі, яких під розписку зобов'язали не вести тут занять з полудня. Паралельно з цими заходами діти з хедерів були прийняті в 2 єврейські школи, які працювали у Конотопі [3].

У травні 1922 р. з ініціативи Єврейського бюро виконкомом було видано наказ про ліквідацію Єшиботу – єврейської вищої школи з підготовки рабинів. На початку червня за порушення цього наказу Єврейське бюро віддало підсудреволюційного трибуналу керівництво Єшиботу. Цей так званий «інститут народного затемнення» у Конотопі було ліквідовано лише засобами насильства.

У серпні 1922 р. на Конотопщині працювала спеціальна комісія з метою ліквідації усіх хедерів. Рішенням виконавчого комітету ці заходи необхідно було провести у семиденний термін. Дітей намагалися залучити до виключно світської освіти. У вересні Єврейське бюро організувало столярну школу для навчання ремеслам старших хлопчиків з єврейського дитбудинку та єврейської школи. Отже, населення не мало можливості отримати традиційну релігійну освіту. Поступово встановлювалася

монополія радянської влади на навчання та виховання підростаючого покоління [4].

У Конотопі на початку 20-х рр. ХХ ст. працювало: 3 повні семирічні школи – з російською мовою навчання, з українською мовою навчання та зі змішаними мовами; 4 неповні семирічки (фактично – чотирирічні школи) – 2 з них з єврейською та 2 з українською мовою навчання. У міських школах Конотопщини нараховувалося 1353 учні, з них 161 учень навчався у випускних групах. Разом у Конотопському повіті працювала 91 школа, з них 7 були повними семирічками. Отже, не дивлячись на близькість російських територій, школи з українською мовою навчання все ж таки переважали.

Загалом, друга половина 1921 р. – 1922 р. вважалася повітнар освітою більш-менш вдалою, адже навчання у школах не переривалося з жодних причин. Школи були цілком забезпечені паливом, але міські школи купували його за кошти батьків, до того ж у обмеженій кількості [5]. Паливо розподілялося за нарядами Губернського лісового комітету. Підручниками та навчальними посібниками конотопські школи були забезпечені тільки на 50 %. Книжки купувалися за рахунок батьків учнів. Ремонт у школах Конотопського повіту також здійснювався коштом батьків.

Незважаючи на кампанію з самообкладання населення для утримання шкіл, її результати на Конотопщині були мізерні. Самообкладання давало тільки певну кількість жита для часткової виплати утримання шкільних працівників. Вони у травні 1922 р. отримали 45 % ставки, а у травні, липні, серпні та червні учителі зовсім не отримали заробітної платні. За вересень їм було виплачено з грошей, отриманих як плату за навчання у школах.

Сільські учителі одержували натуральне утримання за рахунок батьків учнів. Самообкладання становило 20 пудів збіжжя з кожного. За рік учитель у середньому отримував 30 пудів жита. Вимушеним рішенням було скорочення кількості учителів через неспроможність платити за їхню працю. Шкільних працівників після скорочення штатів у міських школах залишилося лише 76 чол. Всього по Конотопському повіту було скорочено 38 учителів. Це негативно відбилось на якості навчання у школах. [6]. Таким чином, проблеми, з якими стикалися школи Конотопщини, були характерними для всієї Чернігівської губернії – брак коштів, відсутність достатньої кількості підручників, скорочення штату учителів, постійні побори з батьків учнів на утримання школи.

Президія ВУЦВКа 7 березня 1923 р. прийняла постанову «Про адміністративно-територіальний поділ Чернігівщини», за якою стара система районування (поділ на волості, повіти та губернії) замінювалась на нову (поділ на райони, округи та губернії). Через злиття 2-3 повітів створювався 1

округ, декількох волостей – район. У Чернігівській губернії 12 повітів перетворилися на 5 округів, 133 волості – на 58 районів.

Конотопську округу було створено з Конотопського, Борзенського і Кролевецького повітів у складі 11 районів: Алтинівського, Батуринського, Бахмацького, Борзнянського, Дмитрівського, Карабутівського, Коропського, Кролевецького, Парафіївського, Плисківського та Конотопського. Конотопський район склали колишні волості – Конотопська, Попівська і Семенівська [7].

За даними 1923 р. населення Конотопської округи становило 411 443 чол., з них 87067 – діти шкільного віку. В окрузі було 213 семирічних шкіл, у яких навчалось 23 944 учні, що становило 27,5 % дітей шкільного віку. У містах та селищах міського типу до шкіл ходило 34,7 % дітей шкільного віку, у сільській місцевості – 26,1 %. Як бачимо, різниця між містом і селом була досить значною і була зумовлена зайнятістю дітей у господарстві батьків та традиційним укладом життя на селі. У семирічних школах округи працювало 749 вчителів, з яких тільки 49 чол. (6,5 %) мали спеціальну педагогічну освіту [8].

Повоєнна розруха та велика кількість біженців з Поволжя на Чернігівщині зумовила ріст чисельності безпритульних дітей. На Конотопщині працювало 11 постійних дитячих будинків для «нормальних дітей» (тобто без фізичних та психічних хвороб), у яких перебувало 529 дітей. З 50 працівників дитячих будинків лише 3 мали спеціальну освіту. Окрім дитячих будинків тут працювало 2 приймальники, у яких тимчасово перебувало 155 дітей та працювало 4 керівника.

Професійну освіту у окрузі отримували на 2-х трирічних педкурсах з 311 учнями, у Конотопському педагогічному технікумі, створеному у 1924/1925 н. р., Конотопському адміністративно-промислому і податковому технікумі з 41 учнем (серед яких не було жодної жінки) та професійних школах. Тут працювало 5 індустріально-технічних профшкіл, які давали освіту 338 учням. Ще існувало 2 сільськогосподарські профшколи у селах з 60 учнями та соціально-економічна профшкола у Конотопі з 329 учнями. Разом у закладах професійної освіти навчалось 1079 чол. У навчальних закладах професійної освіти Конотопщини працювало 133 викладачі, з них 41 чол. зі спеціальною педагогічною освітою, що складало 30,8 %.

Так звана «політична освіта» була одним із пріоритетних напрямків роботи радянської влади. У Конотопській окрузі, за даними 1923 р., працювало 7 народних будинків, 1 сільський будинок, 10 клубів, 38 осередків Товариства «Просвіта», 9 хат-читалень, 6 театрів, 6 кінотеатрів та 1 музей [9].

Внаслідок повоєнної розрухи та економічної кризи у країні було вирішено ввести плату за навчання

у ряді технікумів Чернігівської губернії, зокрема і у Шосткинському механічному та Конотопському соціально-економічному технікумах. Збідніле населення не мало змоги вносити навіть невелику плату за навчання, тому почав збільшуватися відтік студентів з навчальних закладів [10].

Для успішного втілення в життя нової ідеологічної доктрини потрібна була ціла армія нових педагогів, тому, беручи це до уваги, окрім 3-х інститутів народної освіти – Чернігівського, Ніжинського та Глухівського, на Чернігівщині було створено цілу мережу педагогічних курсів. Педагогічну освітню вертикаль на Конотопщині представляли педагогічні курси у м. Кролевеці, які працювали поряд з Чернігівськими, Мринськими, Остерськими, Сосницькими та Городнянськими педкурсами. Лише з переводом до Конотопа із Борзни педагогічних курсів було створено у 1924/1925 н. р. Конотопський педагогічний технікум [11].

У 20-ті рр. XX ст. одним із основних завдань керівництва Народного комісаріату освіти УСРР був пошук оптимальних шляхів та методів ведення навчального процесу. Зважаючи на перманентно порожній державний бюджет та мізерні асигнування на освіту, нові методи спочатку випробовувалися у зразкових, так званих «комісаріатських школах», які фінансувалися у достатній мірі. Разом у Чернігівській губернії працювало 7 комісаріатських шкіл, штат яких складався зі 104 педагогів. У Конотопі та Шостці працювало по 1 комісаріатській школі, у яких працювало по 13 учителів, отже, очевидно, що концентрація комісаріатських шкіл на Конотопщині була досить щільною [12].

У професійній освіті Конотопщини у 20-ті рр. XX ст. повною мірою простежуються основні тенденції розвитку народної освіти в УСРР. Так, Борзнянська сільськогосподарська школа Конотопської округи надавала освіту за спеціальностями «садівництво», «городництво» (з 1898 р.) та «рільництво» (з 1924 р.). Одночасно у школі навчалася близько 120 учнів [13].

Освітній рівень педагогів, як і всюди на Чернігівщині, був недостатнім. Так, у Борзнянській сільськогосподарській школі працювало 4 педагога з нижчою освітою, 4 – зі спеціальною вищою освітою. Усього персонал школи складався з 9 чоловіків та 1 жінки, не було викладача української мови через надзвичайно низьку заробітну плату у 9 крб. на місяць [14].

Профшкола мала земельний наділ розміром 7,5 десятин, за рахунок якого, фактично, вона і існувала: «Через відсутність коштів, школа була побудована на трудовому принципі трудового колективу, базуючись на добровільній праці вчителів та учнів, крім того, матеріальна підтримка надавалася їй з боку спілки кооперативів» [15]. Шкільний наділ був розділений на 2 частини – міську та хутірську, яка знаходилася

у 2 верстах від школи. Це створювало додаткові незручності [16]. Незважаючи на це, кожен учень повинен був відпрацювати на виробництві 106 шестигодинних робочих днів на рік [17].

У Тиницькій сільськогосподарській профшколі Конотопської округи, заснованій 1 грудня 1920 р., навчалася 105 чол. [18]. Вона давала освіту за спеціальностями «сільське господарство» та «кооперація». Навчалися у ній переважно підлітки протягом 3 років. Навчання велося російською та українською мовами. Школа утримувалася місцевим коштом та з невеликого власного господарства. У ній працювало по 2 педагоги з вищою та спеціальною вищою освітою та 1 педагог з нижчою освітою. У штаті не було жодної жінки.

Учні вступали до профшкіл із семирічних шкіл соціального виховання з низьким рівнем знань, особливо з фізики та математики. Не дивлячись на це, спостерігалася низьке відвідування занять у профшколах – близько 90 % [19].

Бібліотеки навчальних закладів не були забезпечені навчальною літературою. У бібліотеці Борзнянської сільськогосподарської профшколи налічувалося 2059 томів, бібліотеці Тиницької школи – 1651 том, але більшість книжок можна було віднести до белетристики [20]. Упродовж 1924-1926 рр. коштів на обладнання шкіл навчально-допоміжними засобами не виділялося [21]. Гострою залишалася проблема забезпечення учнів гуртожитками. Майже всі вони походили з навколишніх сіл, отож були змушені кожного дня долати великий шлях або знімати закутки у місцевих жителів.

Незважаючи на задекларовані наміри влади першочергово усіма силами розвивати професійну освіту, навчальні заклади Конотопщини не були у достатній мірі забезпечені реманентом. Так, господарство Борзнянської школи мало лише 2 коня. Враховуючи те, у відділі рільництва був взагалі відсутній інвентар, учні та вчителі змушені були користуватися знаряддями праці радгоспу та сільськогосподарського товариства [22].

Як зазначалося у статті, основною перешкодою на шляху нормального функціонування навчальних закладів УСРР загалом і та Конотопщини зокрема була відсутність коштів на утримання шкіл та на виплату заробітної плати педагогам. Для того, щоб вижити, учителі були змушені вдаватися до хитрощів – орендувати земельні ділянки та заводити власне господарство, присвоювати частину продукції, виробленої учнівським колективом школи або продавати її. Шкільні працівники були поставлені в умови, у яких вони змушені були обманювати державу та власні навчальні заклади, щоб прогодувати себе та родину. Так, за повідомленням фінансово-економічного управління УСРР, у 1928/1929 н. р. не було передбачено право членів колективу профшколи

на одержання продуктів виробництва школи за твердими цінами. Щоб отримати за пільговою ціною продукцію (переважно сільськогосподарську), вироблену учнівським та учительським колективом власної школи, потрібна була колективна угода з відповідною виробничою спілкою [23].

Не викликає жодних сумнівів, що влада бачила крайнє зубожіння вчителів. Розуміючи, що навчальні заклади, особливо на периферії, виживають переважно за рахунок власних господарств та ентузіазму шкільних працівників, були здійснені спроби забезпечити навчальні заклади (початкові і професійні школи, технікуми і дитячі будинки) земельними ділянками. Вони отримали право продавати вироблену власноруч продукцію та використовувати отримані кошти на власні потреби. На жаль, гарні наміри через недосконале їх виконання не дали бажаних результатів. За повідомленням Конотопської окружної інспектури народної освіти Сосницька сільськогосподарська профшкола у 1928/1929 н. р. отримала 30 десятин у хуторі Гончарівка (3 версти від Сосниці), 80 гектарів лук по р. Десні (8 верст від Сосниці), 200 га колишнього радгоспу Ольшані (18 верст від Сосниці); Борзнянська профшкола отримала великий наділ розміром у декілька десятків гектарів і порушила клопотання про те, щоб ця земля була відведена у одному місці. Незважаючи на це, земельний наділ Борзнянської школи був розташований у 2 місцях. Фактично школа володіла тільки 35 десятинами землі, з яких орна земля становила лише 16 десятин. Цього було замало як для утворення зразкового навчального господарства, так і для суттєвого зміцнення економічного становища школи та вчителів [24].

Залишалася складною в окрузі і ситуація з українізацією. Більшість навчальних закладів працювала російською мовою. Наприклад, у Конотопі діяв технікум шляхів сполучення механічної спеціальності, де упродовж чотирьох років навчання викладання проводилося російською мовою.

Конотопська ремісничка школа при головних майстернях залізниці працювала у складі слюсарного, столярного, ковальського, ливарного та котельного відділень. Навчання у 2 зміни тривало упродовж чотирьох років і велося російською мовою. Конотопська соціально-економічна школа також була російськомовною. Навчання у ній тривало 3 роки. Плата за навчання була встановлена, але практично не вносилася через бідність населення.

Наприкінці 20-х рр. XX ст. не був повністю українізований і Конотопський педагогічний технікум. У ньому працювало 13 викладачів (6 штатних). З усього педагогічного персоналу лише 8 чол. (61 %) викладали українською мовою.

Незважаючи на всі недоліки, Конотопську округу, поряд із Ніжинською, можна назвати однією з

найбільш «прогресивних» у сфері розвитку народної освіти, можливо, через більшу концентрацію промислових підприємств у порівнянні з іншими округами, створеними на території Чернігівської губернії. У цей період робота окружних відділів професійної освіти, окрім Ніжинського та Конотопського, знаходилася у зародковому стані [25]. Зв'язок з округами мав випадковий характер через відсутність коштів на роз'їзди інспекторів, замалий штат співробітників та погані дороги [26].

Таким чином, народній освіті на Конотопщині у 20-ті рр. XX ст. були властиві усі основні риси розвитку освіти на Чернігівщині і в УСРР загалом. Основною проблемою для навчальних закладів Конотопщини усіх рівнів була відсутність належного фінансування. Саме з цієї причини у школах найпростіший ремонт здійснювався коштом батьків учнів, були відсутні підручники та навчальне приладдя. Незадовільним було матеріальне забезпечення учителів, які через це були змушені паралельно з роботою у школі працювати на шкільних присадибних ділянках. За таких умов було складно втілювати на Конотопщині усі нововведення Народного комісаріату освіти УСРР та налагодити ефективну роботу закладів освіти. На нашу думку, слід продовжити подальше вивчення різних сегментів народної освіти у регіонах, що входили до складу Чернігівської губернії, у контексті дослідження розвитку освіти на Чернігівщині у 20-ті рр. XX ст.

Посилання

1. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО), ф. Р-942, оп. 1, спр. 4715, арк. 2.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф-166, оп. 1, спр. 2, арк. 4.
3. Там само, арк. 2.
4. Там само, арк. 2.
5. ДАЧО, ф-Р-942, оп. 1, спр. 4717, арк. 3
6. Там само, арк. 3.
7. ЦДАВО України, ф-166, оп. 3, спр. 1646, арк. 8.
8. ДАЧО, ф-Р-942, оп. 1, спр. 5140, арк. 20.
9. Там само, арк. 21.
10. ДАЧО, ф-Р-942, оп. 1, спр. 4715, арк. 9.
11. Там само, арк. 135.
12. Там само, арк. 251.
13. ЦДАВО України, ф-166, оп. 4, спр. 250, арк. 507.
14. Там само, арк. 514.
15. Там само, арк. 508.
16. Там само, арк. 531.
17. Там само, арк. 522.
18. ДАЧО, ф-Р-942, оп. 1, спр. 5161, арк. 8.
19. Там само, арк. 521.
20. Там само, арк. 525.
21. Там само, арк. 527.
22. Там само, арк. 529.
23. ЦДАВО України, ф-166, оп. 6, т. 4, спр. 6815, арк. 4.
24. Там само, арк. 5.
25. ЦДАВО України, ф-166, оп. 4, спр. 250, арк. 3.
26. Там само, арк. 4 зв.

Дедович Д.В. Народное образование на Конотопщине в 20-е гг. XX в.: особенности и трудности

В статті проаналізовані особливості та труднощі роботи навчальних закладів на Конотопщині в 20-і роки ХХ ст. і зроблені висновки про характерні риси для регіону всіх сфер розвитку освіти в УСРСР.

Ключові слова: освіта, школа, регіон, розвиток.

Dedovich D.V. Educational establishments Konotop region in the 1920th: particular qualities and difficulties

In this article peculiarities and severities of the work of educational establishments in Konotop region in 1920th are analyzed and a conclusion that all features of development of education in USSR were typical to Konotop region is made.

Key words: education, school, region, development.

23.03.2011 р.

УДК 94 (477.54)

Т.В. Арзуманова

**«МОВНА ПРОБЛЕМА»
В РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ
ЕТНІЧНИХ РОСІЯН В ХАРКІВСЬКІЙ
ОКРУЗІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х РОКІВ**

Розглянуті заходи політики коренізації в шкільній освіті, спрямовані на посилення позицій української мови в російськомовному середовищі Харкова та Харківської округи. Досліджено перехід шкіл на українську мову викладання, запровадження української мови в школах з іншими мовами навчання та ставлення росіян та російськомовних громадян УСРСР до цього процесу.

Ключові слова: українізація, шкільна освіта, коренізація, концентр, етнічні росіяни, національні меншини.

В умовах українізації українського суспільства в незалежній Україні значний інтерес представляє вивчення заходів політики коренізації, яка здійснювалася в УСРСР в другій половині 1920-х рр. Особливу увагу привертає вивчення мовної політики в сфері надання освіти представникам національних меншин. Цікавим є дослідження реалізації більшовиками політики українізації української школи, коли лідери більшовицького уряду української республіки намагалися надавати освіту представникам національних меншин на рідній мові, українців повернути до традиції вживання української мови, розширити сферу її вжитку в повсякденному житті. Поширення вживання української мови призводило до дерусифікації, що визивало занепокоєння керівників правлячої партії та незадоволення етнічних росіян та зрусифікованих українців, євреїв, поляків та представників інших народів.

В радянській історіографії мовна політика в галузі освіти в УСРСР в 1920-х роках внаслідок ідеологічного тиску не набула об'єктивної оцінки,

мовні процеси зводилися до описового характеру процесів поширення вживання української мови в школах і в закладах вищої та середньої освіти [2]. В сучасній історіографії дослідники звернули увагу на політичний аспект дерусифікації галузі освіти, спроби ряду лідерів КП(б)У добитися певної незалежності від РСФФР. Саме ці кроки спровокували шквал звинувачень у буржуазному націоналізмі на адресу М. Скрипника, О. Шумського у намаганні звизити сферу вживання російської мови, порушенні прав росіян, російськомовного пролетаріату в Україні.

Основу джерельної бази дослідження стали матеріали шкільних переписів 1926, 1927-1929 рр., які дозволили простежити динаміку змін мови викладання у закладах освіти, відповідність чисельності представників певних народів до кількості класів з мовою навчання, рідною для них. До числа джерел, які були використані в роботі, також слід віднести статті, виступи представників більшовицького уряду на Україні в 1920-х роках, в яких певною мірою знайшли відображення питання даної теми [3, 5-9].

В рамках регіональних досліджень, які набули актуальності в сучасній історичній науці, автор поставив за мету розглянути процеси зміни мовної картини в галузі освіти на Харківщині в другій половині 1920-х років, які значною мірою вплинули на становища російської громади в Харкові та Харківській окрузі.

Провідним завданням в рамках здійснення політики коренізації Нарком освіти УСРСР визначав дерусифікацію освіти, надання можливості представникам найбільш численних народів республіки здобувати знання рідною мовою.

Одним із важливих пріоритетів українізації більшовицький уряд УСРСР визнавав ліквідацію різниці між україномовним селянством та російськомовним пролетаріатом в містах, чому в значній мірі повинна була сприяти українізована освіта. Запроваджуючи українську мову в шкільну освіту, більшовики опинилися перед необхідністю визнати статус російської мови.

Російська мова в усіх радянських республіках мала статус інтернаціональної мови, тому звуження сфери її використання (на користь української мови та рідних мов народів, які мешкали на території Радянської України) стало наслідком політики українізації, який викликав незадоволення з боку етнічних росіян республіки, зрусифікованих українців, євреїв, німців, поляків та інших народів.

Значною проблемою стало переведення на українську мову викладання учнів, які походили з українських сімей, визнавали себе етнічними українцями, але рідною мовою визначали російську, якою повсякденно спілкувалися та бажали навчатися. В суспільстві певним чином домінував стереотип,